

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення методичної ради університету
«29» серпня 2024 року,
протокол № 1

Перша проректорка, голова методичної ради університету,
кандидатка наук з державного управління, доцентка
_____ Ірина КОВТУН
«29» серпня 2024 року

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ТА ДЕРЖАВНОСТІ»
для підготовки на першому (освітньому) рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
зі спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування
за денною формою навчання

РОЗРОБНИКИ:

Професорка кафедри
теорії та історії держави і права,
кандидатка історичних наук,
доцентка
«27» серпня 2024 року

_____ Надія СТЕНЬГАЧ

Старша викладачка кафедри
теорії та історії держави і права
«27» серпня 2024 року

_____ Анна ДАНІЛОВА

СХВАЛЕНО:

Рішення кафедри теорії та історії держави і права
«27» серпня 2024 року, протокол № 1

Завідувач кафедри,
доктор історичних наук, професор
«27» серпня 2024 року

_____ Леонід МІСІНКЕВИЧ

Деканеса факультету публічного управління,
кандидатка наук з державного управління,
доцентка
«29» серпня 2024 року

_____ Тетяна ПІДЛІСНА

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни	–	4
	1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	– 4
	1.2.	Лекції	– 5
	1.3.	Семінарські заняття	– 8
	1.4.	Самостійна робота студентів	– 22
	1.5.	Індивідуальні завдання	– 23
	1.6.	Підсумковий контроль	– 25
2.	Схема нарахування балів	–	27
3.	Рекомендовані джерела	–	29
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	–	31

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин						
		Денна форма навчання						Усього
		Усього	у тому числі					
	Лекції		Сем. (прак).	Лабор.	Ін.зав.	СРС		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Тема 1. Становлення українського етносу та початки державності в українських землях	10	2	2	-	-	6	10
2	Тема 2. Формування державності в українських землях. Давньоруська держава (IX–XIII ст.).	12	2	2	-	-	8	12
3	Тема 3. Українські землі під владою Литви та Польщі (XIV–XVI ст.).	12	2	2	-	-	8	12
4	Тема 4. Українська козацька держава (середина XVII – кінець XVIII ст.)	14	2	4	-	-	8	14
5	Тема 5. Національно-державницька думка в період перебування українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій (XIX ст.).	12	2	2	-	-	8	12
6	Тема 6. Відновлення державності українського народу (1917–1921 рр.).	12	2	2	-	-	8	12
7	Тема 7. Політичні режими в українських землях (1921–1939 рр.).	12	2	2	-	-	8	12
8	Тема 8. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.).	12	2	2			8	12
9	Тема 9. Особливості політичного та культурного розвитку УРСР (1945–1991 рр.)	12	2	2	-	-	8	12
10	Тема 10. Україна - незалежна держава (1991 р. – до сьогодні).	12	2	2			8	12
	Всього годин	120	20	22	-	-	78	120

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1	2	3
1.	Тема 1: Становлення українського етносу та початки державності в українських землях	2
1.1.	Вступ. Предмет, завдання, мета, джерела та література навчальної дисципліни.	
1.2.	Найдавніші державні утворення на території України.	
1.3.	Історична, державотворча та культурна спадщина скіфів. Соціальне життя. Характерні риси релігії та мистецтва.	
1.4.	Скотарські племена сарматів у степах Північного Причорномор'я та Приазов'я (III ст. до н. е. – III ст. н. е.). Походження сарматів. Господарство та матеріальна культура. Суспільне життя та духовна культура сарматів.	
1.5.	Причини утворення давньогрецьких колоній у Причорномор'ї. Типи причорноморських грецьких полісів. Найбільші міста-колонії Ольвія, Херсонес, Пантикапей, Тіра. Боспорське царство V ст. до н. е. – VI ст. н. е.	
2.	Тема 2: Формування державності в українських землях. Давньоруська держава (IX–XIII ст.)	2
2.1.	Антський племінний союз. Східнослов'янські племена і союзи племен у VI–IX ст.	
2.2.	Утворення та основні етапи розвитку Давньоруської держави. Політичний устрій та суспільна організація.	
2.3.	Давньоруська держава в період політичної роздробленості. Протистояння ординського та руського державницьких проєктів.	
2.4.	Суспільно-політичний розвиток Галицької та Волинської земель у XII – на початку XIII ст. Королівство Русі (1253–1340 рр.).	
2.5.	Культура Давньоруської держави. Вплив Візантії на духовно-культурну спадщину Давньоруської держави. Церковно-державне право.	
3.	Тема 3: Українські землі під владою Литви та Польщі (XIV–XVI ст.)	2
3.1.	Приєднання до Литовської держави Волині, Чернігово-Сіверщини, Поділля, Київщини і Переяславщини. Політика великих литовських князів в українських землях. Кревська та Городельська унії. Ліквідація удільних князівств на теренах українських земель. Встановлення влади Московії над Чернігово-Сіверською землею. Зростання впливу Польщі на Литву. Захоплення Польщею Київщини, Волині та Брацлавщини.	
3.2.	Люблінська унія 1569 р. Зміна політико-правового становища українських земель після приєднання до Польського королівства.	
3.3.	Утворення козацтва. «Ординація Війська Запорозького реєстрового» 1638 р.	
3.4.	Європейський Ренесанс та його вплив на розвиток української культури у XIV–XVI ст. Освіта і наука. Полемічна література як елемент української ренесансної культури. Розвиток друкарства.	

4.	Тема 4: Українська козацька держава (середина XVII – кінець XVIII ст.)	2
4.1.	Формування Б. Хмельницьким козацької держави. Специфіка козацького державотворення.	
4.2.	Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII ст. Початок Руїни української державності. Московська експансія та її наслідки для української державності.	
4.3.	Державницька концепція І. Мазепи. Проект «Ідеальної держави» П. Орлика. Державні проекти Г. Орлика.	
4.4.	Наступ Росії на українську автономію та остаточна її ліквідація у 60-х – 80-х рр. XVIII ст. в Гетьманщині і Слобідській Україні.	
4.5.	Українська культура періоду бароко (друга половина XVII–XVIII ст.). Вплив європейської культури XVII–XVIII століття на українські землі.	
4.6.	Зародження ідей просвітництва в українських землях. Розвиток освіти, наукових знань та літератури. Образотворче та музичне мистецтво українського бароко.	
5.	Тема 5: Національно-державницька думка в період перебування українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій (XIX ст.)	2
5.1.	«Українське питання» в політиці російської та австрійської імперської влад.	
5.2.	Ідеї федералізму. Декабристи. Ідеї слов'янської єдності й «український месіанізм». Кирило-Мефодіївське братство.	
5.3.	Державницькі концепції москвофілів, народовців, М. Драгоманова та І. Франка. Постання ідеї незалежності української держави. Українська культура доби національного відродження. Роль інтелігенції в національно-культурному відродженні української культури.	
5.4.	Формування системи освіти. Розвиток Літератури. Розвиток архітектури, скульптури, живопису, музичного та театального мистецтва.	
5.5.	Розвиток національної культури на західноукраїнських землях.	
5.6.	Проблема державності в програмах та діяльності українських політичних партій на початку XX ст. Українська політична думка Наддніпрянщини: між автономією, федералізмом та самостійністю. Національна ідея в західноукраїнських землях. Погляди на українську державність на передодні та в роки Першої світової війни (1914–1918).	
5.7.	Розвиток української культури на початку XX ст. Освіта. Наука і техніка. Виникнення україномовної преси. Розвиток літератури, мистецтва, живопису, архітектури та музичного мистецтва. в Наддніпрянщині.	
6.	Тема 6: Відновлення державності українського народу (1917–1921 рр.)	2
6.1.	Створення Української Центральної Ради. Проголошення автономії України. Проголошення УНР. Державотворча діяльність Української Центральної Ради.	
6.2.	Українська Держава гетьмана П. Скоропадського. Національна державність на західноукраїнських землях. ЗУНР.	
6.3.	Відновлення Української Народної Республіки та її державницька програма. Акт злуки УНР та ЗУНР.	

6.4.	Українське питання в політиці лідерів білого руху.	
6.5.	Запровадження радянської державності в Україні.	
6.6.	Розвиток української культури у добу визвольних змагань 1917–1920 рр.	
7.	Тема 7: Політичні режими в українських землях (1921–1939 рр.)	2
7.1.	Конкуренція комуністичного та національно-державницьких проектів українських еліт. УСРР у складі радянської тоталітарної держави.	
7.2.	Ідеї відновлення державності в програмах та діяльності українських партій та організацій на еміграції в міжвоєнний період. Концепція української держави лідерів ОУН, В. Липинського та Д. Донцова.	
7.3.	Розвиток культури Радянської України у 20-х – 30-х рр. ХХ ст. Політика українізації у 20-ті – 30 рр.: досягнення, наслідки, трагічні сторінки.	
7.4.	Впровадження принципу соціалістичного реалізму в художню культуру і перетворення його в офіційний канон художньої творчості. Ліквідація різноманітних творчих об'єднань і утворення єдиних спілок художньої молоді.	
7.5.	Ідеологізація та одержавлення культурного життя, адміністративно-командні методи керівництва культурним процесом з боку партійно-державних установ. Кіномистецтво. Монументальний живопис. Культурний стан західноукраїнських земель у 1920–1930 рр.	
8.	Тема 8: Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.)	2
8.1.	Українське питання у європейській міжнародній політиці напередодні Другої світової війни. Укладення пакту Молотова–Ріббентропа та його наслідки для українських земель.	
8.2.	Початок Другої світової війни. Включення до складу СРСР території Західної України. Радянсько-німецький договір про дружбу і кордони.	
8.3.	«Включення» Бессарабії та Північної Буковини до складу УРСР. Напад Німеччини та її союзників на СРСР.	
8.4.	Нацистський окупаційний режим на території України (1941–1944 рр.). Рухи опору та їх державницькі орієнтири.	
8.5.	Визволення території українських земель та поширення на неї радянської державно-політичної системи.	
9.	Тема 9: Особливості політичного та культурного розвитку УРСР (1945–1991 рр.)	2
9.1.	Повоєнні адміністративно-територіальні зміни. Зовнішньополітична діяльність УРСР. Україна – співзасновниця ООН.	
9.2.	Боротьба за українську державність на західноукраїнських землях. Приєднання Кримської області до складу УРСР: мотиви і правова основа. Хрущовська «відлига». Спроби лібералізації політичного режиму.	
9.3.	Зародження дисидентського руху та погляди його діячів на державність. Досягнення освіти, науки, техніки і літератури. Творчість шестидесятників у галузі літератури і мистецтва, їх внесок у демократизацію національної культури.	
9.4.	УРСР в період перебудовчих процесів в СРСР (1985–1991 рр.): плани і реальність. Курс національно-демократичних сил на утвердження державної незалежності республіки.	
9.5.	Декларація про державний суверенітет України. Союзний договір і Україна. Проголошення незалежності України. Розпад СРСР. Угода	

9.6.	про співдружність незалежних держав (СНД). Розвиток національно-демократичного руху наприкінці 80-х років. Активна участь діячів «нової хвилі» української культури в процесах відродження.	
10.	Тема 10: Україна - незалежна держава (1991 р. – до сьогодні)	2
10.1.	Розбудова незалежної Української держави. Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Реорганізація органів державної влади.	
10.2.	Ухвалення Конституції 1996 р. та змін до неї. Вибори Верховної Ради та Президента України. «Революція Гідності». Президентські вибори 2014 р., 2019 р.	
10.3.	Нові тенденції в культурному та релігійному житті. Конституювання помісної церкви (ПЦУ). Освіта, наука, техніка.	
10.4.	Реформи в галузі освіти 90-х років. Гуманізація системи освіти і виховання. Поява недержавних навчальних закладів: ліцеїв, гімназій, університетів.	
10.5.	Наука. Діяльність АН України. Розвиток космонавтики.	
10.6.	Розвиток літератури, театрального та музичного мистецтва. Роль та місце української культури в системі цінностей світової культури: ретроспектива і сучасність.	

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Стародавня історія та культура на теренах України

Питання для усного опитування та дискусії

1. Антропогенез і найдавніші люди на українських землях.
2. Складові архаїчного світогляду: первісні вірування та міф.
3. Особливості кочового й осілого способу життя. Ознаки цивілізації.
4. Античні поліси на території Криму й Північного Причорномор'я. Скіфи та інші кочовики на українських землях.
5. Український етногенез.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: антропогенез, неандерталець, кроманьйонець, первісні вірування, анімізм, тотемізм, фетишизм, міф, кочовий спосіб життя, осілий спосіб життя, цивілізація, античні поліси, скіфи, кочовики, етногенез.

Завдання семінару полягає у розкритті основних аспектів стародавньої історії та культури на українських землях, починаючи з антропогенезу і закінчуючи етногенезом українців. Для цього необхідно проаналізувати поняття антропогенезу та процесів, пов'язаних із заселенням території України найдавнішими людьми. Звернути увагу на основні стоянки та археологічні знахідки, що дозволяють реконструювати життєдіяльність неандертальців і кроманьйонців. Охарактеризувати основні елементи архаїчного світогляду, такі як анімізм, тотемізм і фетишизм, проаналізувати вплив вірувань на формування первісних громад та їхні ритуали. Особливу увагу слід звернути на значення міфів як способу пояснення природи та соціальних процесів у первісному суспільстві. Необхідно розкрити, як кочовий спосіб життя вплинув на розвиток регіону, та порівняти його з осілими культурами, які займалися землеробством і ремеслами. При підготовці до семінару варто звернути увагу на культурний обмін між античними містами і кочовиками. Слід проаналізувати, як економічні та політичні відносини між ними формували регіональну культуру. Необхідно проаналізувати теорії українського етногенезу,

звернувши увагу на роль слов'янських племен та їхній вплив на формування сучасної української нації. Слід також врахувати зовнішні впливи кочовиків і сусідніх держав.

Теми доповідей та повідомлень:

1. Періодизація стародавньої історії. Антропогенез і культурогенез.
2. Формула розвитку людства «від міфу до логосу» та її зміст (Ф. Кессіді).
3. Проблеми вивчення слов'янської міфології.
4. Скарби скіфських курганів як артефакти.
5. Перші писемні згадки про давніх слов'ян (венедів, антів, склавинів).
6. Найдавніше мистецтво України.

Проблемні питання:

1. Що відомо про найдавніші стоянки первісних людей на українських землях?
2. Яким чином археологія й архаїчні артефакти допомагають вивчати первісні культури (на прикладі «мисливців на мамонтів» на українських теренах)?
3. Чим відрізняються в первісну добу кочовий й осілий способи життя на українських землях?
4. Чи відповідає культура Кукутень-Трипілля ознакам цивілізації? Доведіть свою думку.
5. Хто такі скіфи і чим вони відрізняються від кіммерійців і сарматів, які жили на українських землях?
6. Які причини розквіту і занепаду еллінської культури у Північному Причорномор'ї та в Криму?

Семінарське заняття 2

Тема 2. Історія і культура княжої доби

Питання для усного опитування та дискусії

1. Генеза східнослов'янської держави в IX – X століттях, її територія та етнічний склад.
2. Економіка, соціальна структура, політичний устрій Києво-Руської держави.
3. Місце і роль Києво-Руської держави в християнському світі. Хрещення Русі – цивілізаційний стрибок давньоруського суспільства.
4. Середньовічна картина світу. Культура княжої доби: сакральне мистецтво, писемність, освіта і література.
5. Злет і падіння Галицько-Волинської держави. Політична мапа українських земель у середині XIV століття.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: Київська Русь, варяги, князь, дружина, хрещення, православ'я, бояри, смерди, вотчина, феодалізм, середньовічна культура, сакральне мистецтво, Галицько-Волинське князівство, політична мапа, цивілізаційний стрибок.

Завдання семінару полягає у розкритті основних аспектів становлення та розвитку Києво-Руської держави, її місця в середньовічному світі, а також злету та падіння Галицько-Волинської держави. Для цього необхідно проаналізувати процес генези східнослов'янської держави, її територіальні межі та етнічний склад, звернувши увагу на варязький фактор. Слід розкрити соціальну структуру Київської Русі, проаналізувати економічну модель та політичну організацію держави, визначити роль князя та боярства у суспільстві. Особливу увагу варто звернути на Хрещення Русі, яке стало цивілізаційним стрибком для давньоруського суспільства та визначило його роль у християнському світі. Необхідно охарактеризувати вплив християнства на розвиток культурних і духовних процесів у Київській Русі. При підготовці до семінару варто звернути увагу на середньовічну картину світу та розвиток культури княжої доби, зокрема сакрального

мистецтва, писемності та літератури. Слід проаналізувати, як християнство вплинуло на розвиток освіти та появу перших писемних творів. Особливо варто зосередитися на тому, як літературні пам'ятки, такі як «Повість минулих літ», відображали історичну свідомість епохи. Необхідно також розглянути злет і падіння Галицько-Волинської держави, з'ясувати, які внутрішні та зовнішні фактори вплинули на її занепад. Важливо проаналізувати політичну мапу українських земель після падіння цієї держави, зокрема поділ земель між Литвою, Польщею та іншими сусідніми державами.

Теми доповідей та повідомлень:

1. Усесвітньо-історичне значення Києво-Руської держави.
2. Боротьба давньоруських князівств проти монголо-татарської навали.
3. Критика привласнення історичної спадщини Русі російськими істориками та політичними діячами.
4. Спростування московської концепції «триєдиного» російського народу.
5. Харківщина за княжої доби.
6. Салтівська культура.

Проблемні питання:

1. Яке походження має термін «Русь»?
2. Які риси привнесла візантійщина до ментальності українського народу?
3. Удільна роздробленість Русі: прояв загальноісторичної закономірності чи специфічне історичне явище?
4. Чому з наукової точки зору некоректно називати короля Русі та Великого князя Київського Данилу Романовича прізвиськом «Данило Галицький»?
5. Чому московське князівство не могло бути частиною Русі?

Семінарське заняття 3

Питання для усного опитування та дискусії

Тема 3. Українське суспільство у XIV – середині XVII ст.

1. Україна як порубіжжя православної, католицької і мусульманської цивілізацій (друга половина XIV – середина XVII ст.).
2. Інкорпорація українських земель до складу Литви та Польщі.
3. Світогляд та ідеологія українського козацтва. Запорозька Січ.
4. Розвиток гуманістичного руху в Україні. Релігійні процеси в Україні, вплив Реформації. Полемічна література.
5. Братства як осередки духовного єднання в XIV–XVI ст. на українських землях.
6. Книгодрукарська справа XVI ст. в Європі та в Україні.
7. Художня культура XIV – першої половини XVII ст.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: порубіжжя цивілізацій, православ'я, католицизм, іслам, інкорпорація, Запорозька Січ, козацтво, гуманізм, Реформація, полемічна література, братства, книгодрукування, ренесанс, бароко.

Завдання семінару полягає у розкритті основних процесів та явищ, які визначали розвиток українського суспільства в період з XIV до середини XVII століття. Для цього необхідно дослідити взаємодію між православною, католицькою та мусульманською цивілізаціями на території України, зосереджуючись на геополітичній ролі України як порубіжжя цих релігійних та культурних світів. Важливо звернути увагу на релігійні та політичні наслідки цього впливу для українського населення. Необхідно проаналізувати процес інкорпорації українських земель до складу Литви та Польщі, звернувши увагу на соціальні, політичні та економічні зміни, які відбулися внаслідок цього включення. Варто розкрити вплив цих держав на розвиток українських земель та визначити основні зміни у

правовому та адміністративному устрої. Особливу увагу слід приділити світогляду та ідеології українського козацтва, ролі Запорозької Січі як важливого політичного, військового та культурного центру українського життя. Необхідно також проаналізувати, як козацтво відображало прагнення українців до політичної автономії та збереження національної ідентичності. При підготовці до семінару варто звернути увагу на розвиток гуманістичного руху в Україні та вплив ідей європейської Реформації на релігійні процеси. Слід детально розглянути роль полемічної літератури у захисті православної віри, її значення у релігійних конфліктах та як інструмент формування національної свідомості. Необхідно також дослідити роль братств як осередків духовного єднання, їхню роль у збереженні та захисті православної релігії, організації освіти і книгодрукування. Варто проаналізувати, як книгодрукарська справа вплинула на культурний розвиток в Україні. Для кращого засвоєння теми необхідно також розкрити особливості художньої культури України XIV – першої половини XVII століття, проаналізувати вплив європейського Ренесансу та бароко на українське мистецтво, зокрема архітектуру, іконопис та розвиток літератури.

Теми доповідей та повідомлень:

1. Studia Humanitatis як нова система освіти та становлення людини в добу Ренесанса.
2. Юрій Дрогобич, Павло Русин та Станіслав Оріховський як представники української світської інтелігенції та носії високої освіченості.
3. Заснування та діяльність Острозької колегії.
4. Братства як праобраз українського громадянського суспільства.
5. У витоків українського драматичного театру: «шкільна драма» XVI ст. та вертеп XVII ст.
6. Архітектура і скульптура ренесансного Львова.

Проблемні питання:

1. Чому доба Ренесансу піднімає проблему авторства?
2. Завдяки чому Львів у XV ст. та Київ у XVI ст. були основними центрами гуманістичного руху в Україні?
3. Якою була мовна ситуація на українських землях в XVI ст.? Якими мовами друкувалися перші видання?
4. В поемі «Роксоланія» С. Кленович описує Україну. Звідки пішла ця назва для позначення українських земель і чому багато з української інтелігенції називали себе «роксоланами»?
5. Від середньовічної монодії до партесного співу: як мінялася українська музика під впливом ренесансного світогляду?
6. Яка тематика переважала у фольклорі в XV–XVI ст.?

Семінарське заняття 4

Тема 4. Українська козацька держава (друга половина XVII–XVIII ст.)

Питання для усного опитування та дискусії

1. Національно-визвольна боротьба українського народу в 1648–1657 роках. Становлення і розвиток Війська Запорозького як козацької держави.
2. Доба Руїни (1657–1676 рр.).
3. Гетьманщина у складі Московської держави. Зовнішня і внутрішня політика Івана Мазепи.
4. Наступ царизму на українську автономію. Ліквідація Гетьманщини і Запорозької Січі.
5. Гайдамацький рух.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: Національно-визвольна боротьба, козацька держава, Переяславська рада, Доба Руїни, Гетьманщина, зовнішня політика, внутрішня політика, автономія, царизм, ліквідація Гетьманщини, Запорозька Січ, Гайдамацький рух, Коліївщина.

Завдання семінару полягає у розкритті основних етапів становлення та розвитку Української козацької держави у другій половині XVII–XVIII століттях, а також аналізу подій, що призвели до втрати української автономії. Необхідно розглянути ключові події Національно-визвольної війни 1648–1657 років під проводом Богдана Хмельницького, проаналізувати утворення Війська Запорозького як козацької держави та його політичну систему. Важливо звернути увагу на роль Переяславської ради 1654 року та її наслідки для української державності. При підготовці до семінару слід звернути увагу на період Доби Руїни (1657–1676 рр.), який характеризується внутрішньою боротьбою за владу, розколом козацької держави та втручанням зовнішніх сил. Необхідно проаналізувати політичні та соціальні наслідки цих подій для українського суспільства. Окрему увагу слід приділити зовнішній та внутрішній політиці Івана Мазепи, зокрема його спробам зберегти автономію Гетьманщини у складі Московської держави. Необхідно розглянути його союз із Швецією під час Північної війни, з'ясувати причини переходу Мазепи на бік Карла XII та наслідки поразки під Полтавою 1709 року. Необхідно розкрити подальший наступ царизму на українську автономію, який призвів до поступової ліквідації Гетьманщини та Запорозької Січі. Важливо звернути увагу на процеси централізації, які впроваджувалися російською владою для інтеграції українських земель до складу імперії, а також на соціальні наслідки цих змін для українського суспільства. Окремим блоком необхідно розглянути гайдамацький рух, який був формою народного спротиву проти польського та російського гніту. Особливу увагу слід приділити Коліївщині 1768 року, її причинами та наслідками для національно-визвольної боротьби українців. Для кращого засвоєння теми необхідно проаналізувати вплив зовнішніх факторів на розвиток Української козацької держави, а також внутрішні соціальні та політичні процеси, які сприяли ослабленню державності та втраті автономії.

Теми доповідей та повідомлень:

1. Запорізька Січ – центр визвольних змагань українського народу.
2. Внутрішня і зовнішня політика гетьмана Богдана Хмельницького.
3. Зборівська угода 1649 р. Господарство, адміністрація, військо козацької держави.
4. Березневі статті 1654 р. та їх оцінка в історичній літературі.
5. Колонізація Слобожанщини у другій половині XVII ст.
6. Політика гетьмана Івана Мазепи.
7. Конституція Пилипа Орлика.
8. Гайдамацький рух. Коліївщина.

Проблемні питання:

1. Яких помилок на ваш погляд, припустилось козацтво під час будівництва власної держави?
2. У чому особливість політичного та соціально-економічного ладу Війська Запорозького? Чим він відрізнявся від устрою сусідніх держав?
3. Чому козацькій державі не вдалось зберегти соціально-економічні досягнення революції середини XVII ст.?
4. Як впливали на політичний та соціально-економічний розвиток Війська Запорозького сусідні держави?
5. Які причини скасування інституту гетьманства на Лівобережжі ви можете назвати?
6. Чим пояснюється ліквідація Запорозької Січі Катериною II?

Семінарське заняття 5

Тема 4. Культура України Нового часу (друга половина XVII–XVIII ст.)

Питання для усного опитування та дискусії

1. Картина світу Нового часу.
2. Просвітництво в Україні.
3. Козацтво як культурно-історичний феномен.
4. Бароко, рококо, класицизм в Україні.
5. Григорій Сковорода – ключова постать української культури від XVIII ст. до сьогодення.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: Новий час, просвітництво, культурно-історичний феномен, бароко, рококо, класицизм, філософія, мораль, духовність, самопізнання.

Завдання семінару полягає у розкритті основних аспектів розвитку української культури у період Нового часу (друга половина XVII–XVIII ст.), зокрема еволюції світоглядних змін, художніх стилів та культурних явищ цього періоду. Необхідно дослідити картину світу Нового часу і проаналізувати, як зміни в наукових відкриттях, релігії та філософії вплинули на суспільну свідомість і культуру. Особливу увагу слід приділити Просвітництву в Україні, його ідеям та ролі у формуванні національної самосвідомості. Необхідно зосередитися на діяльності освітніх центрів, поширенні ідей гуманізму та раціоналізму, а також впливу цих процесів на українське суспільство. При підготовці до семінару варто звернути увагу на козацтво як культурно-історичний феномен, зокрема на його вплив не лише як військової сили, але й як культурного явища, що формувало національні традиції, мистецтво, пісенну культуру та літературу. Варто дослідити, як козацтво сприяло розвитку національної ідентичності та захисту українських культурних традицій. Необхідно проаналізувати художні стилі бароко, рококо та класицизму в Україні, вивчити їхні основні риси та вплив на архітектуру, живопис, літературу та музику. Особливу увагу слід приділити тому, як ці європейські стилі адаптувалися до місцевих традицій і потреб, створюючи унікальний культурний простір в Україні. Для кращого засвоєння теми необхідно розкрити постать Григорія Сковороди як ключової фігури української культури XVIII століття. Слід детально проаналізувати його філософські погляди, зокрема ідеї самопізнання, морального вдосконалення, духовного шляху людини. Важливо зрозуміти його внесок у розвиток української філософії, літератури та духовності, а також вплив Сковороди на подальші покоління українців аж до сьогодення.

Теми доповідей та повідомлень:

1. Роль братств у розвитку української культури.
2. Києво-Могилянська академія як центр просвітництва в Україні.
3. Іван Мазепа як культурний діяч.
4. Світ українського бароко: образотворче мистецтво.
5. Від бароко до класицизму: динаміка стилів в архітектурі України XVII–XVIII ст.

Проблемні питання:

1. Який період і чому називають «Новим часом»?
2. Що означає термін «Доба Просвітництва»? Які ідеали були у провідних діячів цієї епохи?
3. Діяльність яких визначних людей була пов'язана з Києво-Могилянською академією?
4. Що таке «козацьке бароко» в українській архітектурі? У чому його специфіка? Зробіть презентацію та проілюструйте свою відповідь.

Семінарське заняття 6

Тема 5. Українське суспільство у «довгому» ХІХ столітті

Питання для усного опитування та дискусії

1. «Довге» ХІХ ст.: епоха модернізації та націотворення.
2. Соціально-економічний розвиток українських земель в Російській та Австрійській (Австро-Угорській) імперіях.
3. Українській національний рух у «довгому» ХІХ столітті: академічний, культурницький та політичний етапи.
4. Україна напередодні та в роки Першої світової війни.
5. Основні тенденції культурного розвитку України в ХІХ ст.
6. Різноманітність художнього життя: від романтизму до модерну.
7. Нові явища в світовій та вітчизняній культурі кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: «довге» ХІХ століття, модернізація, націотворення, індустріалізація, соціально-економічний розвиток, український національний рух, академічний етап, культурницький етап, політичний етап, Перша світова війна, романтизм, реалізм, модерн, культурний розвиток.

Завдання семінару полягає у розкритті основних аспектів розвитку українського суспільства в «довгому» ХІХ столітті від Французької революції до Першої світової війни), коли відбувалася масштабна модернізація та формування національної свідомості українців. Необхідно проаналізувати, як ці процеси вплинули на соціально-економічний, культурний та політичний розвиток українських земель в складі Російської та Австрійської (пізніше Австро-Угорської) імперій. Особливу увагу слід звернути на соціально-економічний розвиток українських земель, охоплюючи процеси індустріалізації, аграрні реформи, а також на відмінності між становищем українців у Російській та Австро-Угорській імперіях. Варто проаналізувати, як ці імперії проводили політику щодо українських територій та їх вплив на національну свідомість. Необхідно також дослідити український національний рух у ХІХ столітті, який проходив через кілька етапів: академічний (розвиток історичної науки та мовознавства), культурницький (просвітницька діяльність) та політичний (політизація національних ідей). Слід звернути увагу на ключових діячів руху, таких як Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Іван Франко, Михайло Грушевський. При підготовці до семінару варто звернути увагу на становище України напередодні та під час Першої світової війни. Необхідно проаналізувати, як конфлікт вплинув на політичні та соціальні процеси в Україні, а також на міжнародне становище українського питання. Окремо слід розглянути основні тенденції культурного розвитку України в ХІХ столітті, зокрема розвиток літератури, мистецтва та музики. Необхідно проаналізувати різноманітність художнього життя того часу, зокрема перехід від романтизму до реалізму, а також появу нового стилю – модерну. Для кращого засвоєння теми необхідно розкрити нові явища у світовій та українській культурі кінця ХІХ – початку ХХ століття, зокрема розвиток модернізму та появу інноваційних підходів в архітектурі, живописі, музиці та літературі. Важливо звернути увагу на те, як ці тенденції були адаптовані в українському культурному просторі.

Теми доповідей та повідомлень:

1. Теорія розвитку національних рухів Мирослава Гроха.
2. Ключові постаті українського національного руху ХІХ століття: Володимир Антонович, Михайло Драгоманов, Іван Франко.
3. Єврейське та польське населення українських земель у «довгому ХІХ столітті».
4. Громадівський рух. Діяльність Південно-Західного відділу Російського географічного товариства.
5. Народовці, москвофіли та радикали в суспільно-політичному житті

західноукраїнських земель.

6. Аграрні реформи середини ХІХ – початку ХХ ст. та їхній вплив на соціально-економічний розвиток українських земель.

7. Роль освітніх закладів і наукових інституцій в українській культурі ХІХ ст.

8. Український літературний романтизм.

9. «Не вмирає душа наша, не вмирає воля» (Тарас Шевченко в культурному житті ХІХ ст.).

10. Видатні представники реалізму в українській літературі.

11. Михайло Старицький і Кропивницькі – діячі українського театру.

12. Микола Лисенко – основоположник української класичної музики.

13. Українські художники-передвижники.

Проблемні питання:

1. Чим відрізнялася політика Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій щодо українського національного руху? Чому?

2. Чому саме греко-католицькі священники та «Руська трійця» стали «будителями» українців на Заході України?

3. Чому саме місто Харків стало центром українського національного руху у першій третині ХІХ століття?

4. Чому ідея соціалізму стала популярною серед українських політичних сил наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.?

5. Чим відрізнялась економічна політика імперій щодо України? Чи можна вважати економічну політику щодо українських земель колоніальною?

6. Назвіть особливості українського романтизму.

7. Що є визначальним для реалізму як художнього напрямку ХІХ ст.?

8. Які особливості притаманні українському модерну?

9. Яка роль видатних драматургів й акторів у становленні українського театру другої половини ХІХ – початку ХХ ст.?

10. Охарактеризуйте розвиток музичного мистецтва наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.

11. Під якими впливами проходило становлення української професійної школи живопису?

Семінарське заняття 7

Тема 6. Українська Національна революція 1917–1921 рр.

Питання для усного опитування та дискусії

1. Державотворча діяльність Української Центральної Ради у 1917–1918 рр.

2. Гетьманська держава Павла Скоропадського.

3. УНР і ЗУНР: стосунки та протиріччя.

4. УСРР як провідник політики воєнного комунізму. Селянський повстанський рух в Україні.

5. Політичні, економічні та соціокультурні наслідки революційних подій 1917–1921 рр.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: Українська Центральна Рада, універсали, автономія, Гетьманат, Павло Скоропадський, Українська Народна Республіка (УНР), Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР), акт Злуки, УСРР, воєнний комунізм, селянський повстанський рух, Національна революція.

Завдання семінару полягає у розкритті основних етапів Української Національної революції 1917–1921 років, зокрема державотворчих процесів, політичних і військових подій, а також їхніх наслідків для українського суспільства. Необхідно проаналізувати

роль Української Центральної Ради у створенні незалежної української держави та її вплив на політичні й соціальні процеси в 1917–1918 роках. Особливу увагу слід звернути на державу Павла Скоропадського (Гетьманат) як один з ключових етапів Української революції. Слід проаналізувати політичні та соціально-економічні реформи, які були запроваджені за часів правління Скоропадського, та з'ясувати, чому його уряд не зміг утримати владу. Необхідно також дослідити стосунки між УНР і ЗУНР, зокрема їхню співпрацю та протиріччя, що виникали під час об'єднання українських земель. Особливо важливо розглянути акт Злуки та його значення для національного об'єднання. При підготовці до семінару варто звернути увагу на роль Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) у здійсненні політики воєнного комунізму, яка включала колективізацію, націоналізацію та контроль над сільським господарством. Необхідно проаналізувати вплив цієї політики на українське село та виникнення селянського повстанського руху. Для кращого засвоєння теми необхідно проаналізувати політичні, економічні та соціокультурні наслідки революційних подій 1917–1921 років. Особливо слід звернути увагу на вплив цих подій на національну свідомість, подальшу боротьбу за незалежність та місце України у світовій політиці.

Теми доповідей та повідомлень:

1. Михайло Грушевський – науковець і політичний діяч.
2. Володимир Винниченко – митець і політик.
3. Симон Петлюра: політичний портрет.
4. Павло Скоропадський: від царського ад'ютанта до гетьмана України.
5. Очільник ЗУНР Євген Петрушевич.
6. Нестор Махно – ватажок повстанського руху на півдні України.

Проблемні питання:

1. Які проблеми – національні чи соціальні – насамперед турбували більшість населення України в 1917–1921 рр.?
2. З чим пов'язані успіхи й невдачі політичних режимів, що встановлювалися в Україні протягом 1917–1921 рр.?
3. Чому з усіх політичних сил, що боролися за владу на території України, перемогу здобули більшовики?
4. У чому причини невдач українських національно-державницьких сил?
5. Яка роль у подіях 1918–1921 рр. на території України селянського повстанського руху?
6. Якими, на вашу думку, були головні наслідки подій 1917–1921 рр. для розвитку української національної культури?

Семінарське заняття 8

Тема 7. Політичні режими в українських землях (1921–1939 рр.)

Питання для усного опитування та дискусії

1. Тоталітаризм як феномен європейської політичної культури.
2. Становище західноукраїнських земель у складі Польщі, Чехословаччини та Румунії. Розвиток української державницької ідеї в міжвоєнний період.
3. Більшовицька модернізація радянської України. Голодомор 1932–1933 років. «Коренізація» та «українізація» як складові етно-політики СРСР.
4. Масові репресії як засіб боротьби з українським національно-культурним відродженням. Причини перемоги тоталітарного політичного режиму в СРСР.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: політичний режим, тоталітаризм, модернізація, Голодомор, коренізація, українізація, репресії, українське національне відродження,

інкорпорація, етно-політика, радянська ідеологія, національна ідея.

Завдання семінару полягає у розкритті політичних трансформацій та ідеологічних змін на українських землях у 1921–1939 роках, коли територія України була під контролем різних політичних режимів. Потрібно проаналізувати феномен тоталітаризму як ключовий елемент політичної культури міжвоєнної Європи, зокрема його вплив на суспільне життя та функціонування держав. Особливу увагу варто приділити становищу західноукраїнських земель у складі Польщі, Чехословаччини та Румунії, порівняти політику цих держав щодо українського населення та її вплив на розвиток української державницької ідеї. Слід звернути увагу на питання національної свідомості, культурних прав, освіти та політичної участі українців у цих державах. Окремо слід розглянути більшовицьку модернізацію радянської України, її економічні та соціальні наслідки, а також роль Голодомору 1932–1933 років як великої трагедії українського народу. Важливо проаналізувати політику «коренізації» та «українізації» в рамках етно-політики СРСР: які були її мета, досягнення і чому ці процеси згодом були припинені. Необхідно також розглянути репресивну політику радянської влади як метод боротьби з українським національним рухом та культурним відродженням. Слід проаналізувати масові репресії, їхні причини та масштаби, а також зрозуміти причини утвердження та перемоги тоталітарного режиму в СРСР. Важливо дослідити, яким чином ці процеси вплинули на українське суспільство, культуру та ідентичність. Для кращого засвоєння теми варто звернути увагу на роль політичних режимів у формуванні культурного та політичного ландшафту українських земель та розглянути їхні соціальні, економічні та культурні наслідки.

Теми доповідей та повідомлень:

1. Голод 1921–1923 рр. в Україні.
2. Досягнення й невдачі політики українізації.
3. Політичний портрет Йосифа Сталіна.
4. Голодомор 1932–1933 рр.
5. «Великий терор» 1937–1938 рр. в Україні.
6. Інтелігенція України в умовах тоталітарного режиму. Трагедія покоління «Розстріляного відродження».

Проблемні питання:

1. Чому було згорнуто нову економічну політику?
2. У чому полягала сутність політики українізації?
3. Які були позитивні та негативні результати індустріалізації в Україні?
4. Якими, на вашу думку, були головні причини встановлення тоталітарного режиму в СРСР?
5. Чи можна встановити причинно-наслідковий зв'язок між радянською політикою колективізації та голодомором 1932–1933 рр. в Україні?
6. До яких результатів призвів український національно-визвольний рух 1920–1930-х рр. на Західній Україні?

Семінарське заняття 9

Тема 8. Україна в роки Другої світової війни. Пам'ять про війну в сучасній Україні

Питання для усного опитування та дискусії

1. Україна напередодні та на початку Другої світової війни.
2. Україна в умовах німецько-радянської війни (1941–1945 рр.).
3. Нацистський окупаційний режим. Голокост.
4. Український національно-визвольний рух в роки війни.
5. Пам'ять про Другу світову війну в сучасній Україні.
6. Українська культура періоду війни. Олена Теліга. Олег Ольжич-Кандиба.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: Друга світова війна, німецько-радянська війна, нацистський окупаційний режим, Голокост, український національно-визвольний рух, ОУН, УПА, партизанський рух.

Завдання семінару полягає у висвітленні ключових подій і процесів, що відбувалися на українських землях у роки Другої світової війни, а також у вивченні сучасних підходів до пам'яті про війну в Україні. Для розуміння політичного і військового контексту необхідно звернути увагу на становище України напередодні війни, зокрема на наслідки пакту Молотова-Ріббентропа, початковий етап війни та вплив на українське суспільство. Особливу увагу слід приділити подіям німецько-радянської війни на території України (1941–1945 рр.), вивченню ходу бойових дій, зокрема масштабним битвам, як-от оборона Києва, битва за Дніпро та звільнення українських земель у 1944 році. Необхідно розглянути нацистський окупаційний режим та політику терору, що здійснювалася на території України. Важливо проаналізувати трагічні події Голокосту, дослідити питання масових розстрілів єврейського населення та інших етнічних груп, політику вивезення людей на примусові роботи та винищення цивільного населення. Важливим аспектом є розгляд українського національно-визвольного руху у роки війни, зокрема діяльність Організації українських націоналістів (ОУН) та Української повстанської армії (УПА). Слід розглянути їхню боротьбу за незалежність, складні відносини з німецькою і радянською сторонами, а також участь у визвольному русі інших партизанських загонів. Пам'ять про Другу світову війну в сучасній Україні є важливою темою для засвоєння, що включає питання збереження історичної пам'яті, роль меморіалів, відзначення пам'ятних дат та вплив цих подій на національну ідентичність. Також варто розглянути українську культуру періоду війни, зокрема творчість таких видатних діячів, як Олена Теліга та Олег Ольжич-Кандиба, їхній внесок у розвиток національної літератури і мистецтва, а також символічне значення їхньої творчості в умовах окупації та репресій. Для кращого засвоєння теми необхідно проаналізувати політичні, соціальні та культурні наслідки Другої світової війни для українського народу та усвідомити, як події цього періоду формують сучасну історичну пам'ять і національну свідомість українців.

Теми доповідей та повідомлень:

1. «Українське питання» в політиці європейських держав напередодні та на початку Другої світової війни.
2. Карпатська Україна.
3. Діяльність ОУН та УПА в роки Другої світової війни.
4. Остарбайтери.
5. Депортація кримських татар у 1944 р.
6. «Місця пам'яті», присвячені Другій світовій війні в сучасній Україні.

Проблемні питання:

1. Чому день підписання пакту Молотова–Ріббентропа – 23 серпня – було встановлено як Європейський день пам'яті жертв сталінізму та нацизму?
2. Чим можна пояснити невдачі Червоної армії на початковому етапі німецько-радянської війни?
3. Чому в післявоєнний період ставлення до радянських військовополонених, звільнених із нацистського полону, було вкрай негативним?
4. Чому пам'ять про жертв Голокосту переважно замовчувалась в СРСР?
5. Чи використовує сучасна Росія пам'ять про Другу світову війну як аргументацію військової агресії проти України?

Семінарське заняття 10

Тема 9. Українське суспільство у 1945–1991 рр.

Питання для усного опитування та дискусії

1. Україна в період пізнього сталінізму.
2. Українське суспільство в умовах десталінізації.
3. Україна в період загострення кризи радянської системи та спроб її реформування.
4. Суспільно-політичне життя в умовах кризи та колапсу радянської системи.
5. Дисидентський рух та його державницька програма.
6. Творчість шестидесятників у галузі літератури і мистецтва, їх внесок у демократизацію національної культури.
7. Розвиток національно-демократичного руху наприкінці 80-х років. Активна участь діячів «нової хвилі» української культури в процесах відродження.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: сталінізм, десталінізація, застій, перебудова, гласність, дисидентський рух, шестидесятники, національно-демократичний рух.

Завдання семінару полягає в аналізі змін, які відбувалися в українському суспільстві протягом періоду від закінчення Другої світової війни до розпаду Радянського Союзу у 1991 році. Особливу увагу слід приділити періоду пізнього сталінізму, його особливостям та наслідкам для українського народу, зокрема посиленню репресій та впливу тоталітарної ідеології. Важливим аспектом є десталінізація, почата після смерті Сталіна, та її вплив на українське суспільство. Необхідно проаналізувати поступову лібералізацію, певне послаблення цензури та зміну політики щодо національних республік, а також її обмеження і значення для українського суспільства. Увагу слід звернути на кризу радянської системи, яка стала очевидною в 1970-х роках, та на спроби її реформування в період «перебудови». Варто розглянути, як ці процеси вплинули на соціально-політичне життя, зокрема виникнення нових громадських рухів і поширення критики влади. Окремого розгляду потребує дисидентський рух і його державницька програма, яка мала на меті захист прав людини, збереження національної культури та здобуття незалежності. Необхідно дослідити роль видатних діячів дисидентського руху, таких як В'ячеслав Чорновіл, Іван Дзюба, Левко Лук'яненко, а також їхній внесок у відстоювання української ідентичності. Важливо приділити увагу творчості шестидесятників у літературі та мистецтві, яка стала виявом національного пробудження та сприяла демократизації культури. Слід проаналізувати основні твори цього періоду, їхню тематику та соціальне значення. Також необхідно розглянути розвиток національно-демократичного руху в кінці 1980-х років, коли посилювалися прагнення до незалежності та відродження української культури. Важливим є дослідження ролі діячів «нової хвилі» української культури, їхній внесок у відновлення національної самосвідомості та боротьбу за державність. Для кращого засвоєння теми варто проаналізувати вплив цих подій на сучасну Україну, зокрема на формування національної свідомості, становлення державності та розвиток демократичних традицій в незалежній Україні.

Теми доповідей та повідомлень:

1. Встановлення кордонів України в 1945–1954 рр.
2. Політична реабілітація періоду «відлиги»: особливості та механізм.
3. Концепція «радянського народу» (1960-ті – 1980-ті рр.).
4. Дисидентський рух в Україні: зародження, основні напрями, форми боротьби.
5. Кримськотатарський національний рух.
6. Декларація про державний суверенітет України: наслідки та історичне значення.

Проблемні питання:

1. Чи мав початок «холодної війни» вплив на проведення ідеологічних кампаній у період пізнього сталінізму?
2. Якими були причини і наслідки входження Кримської області до складу УРСР?
3. Чому в СРСР після смерті Й. Сталіна була проведена десталінізація, відбулась часткова лібералізація суспільно-політичного життя?
4. Визначте причини політико-ідеологічної та економічної кризи СРСР періоду «застою». Чи був, на Вашу думку, достатнім рівень соціального захисту пересічної радянської людини?
5. Чому вище радянське керівництво вирішило вдатися до реформування економічної та політичної системи у другій половині 1980-х рр.?
6. Яку роль, на Вашу думку, у здобутті Україною незалежності зіграли представники партійної номенклатури та українські дисиденти?

Семінарське заняття 11

Тема 10. Україна в роки незалежності

Питання для усного опитування та дискусії

1. Проголошення незалежності України. Основні етапи становлення незалежної української держави.
2. Культура 1990-х рр.. під знаком «пост»: пострадянська, постколоніальна, посттоталітарна, постмодерна, постіндустріальна.
3. Особливості російсько-української гібридної війни.
4. Українське суспільство у протистоянні з повномасштабною збройною російською агресією.
5. Глобалізація як сучасний виклик українській ідентичності.
6. Українська культура: від традиційного, індустріального до інформаційного та «smart»-суспільства. Урбаністика та філософські засади сучасних архітектурних рішень.
7. Поняття «сучасної української літератури», її періодизація та жанрове різноманіття.
8. Український постмодернізм, його прояви в літературі, театрі, мистецтві.
9. Мистецтво, пов'язане з технологіями: віртуалізація, кіберпростір, «доповнена реальність». Сучасний арт-простір України.
10. Сучасний український кінематограф та його проблематика.

Методичні вказівки

Ключові терміни та поняття: пострадянська культура, постмодернізм, гібридна війна, глобалізація, національна ідентичність, урбаністика, інформаційне суспільство, «smart»-суспільство, доповнена реальність, кінематограф.

Завдання семінару полягає у глибокому аналізі періоду становлення незалежної України, ключових соціально-культурних викликів, які постали перед українським суспільством, а також у вивченні сучасних тенденцій розвитку української культури. Варто розглянути процес проголошення незалежності України у 1991 році та основні віхи державотворення, такі як ухвалення Конституції, запровадження національної валюти, вибори та політичні реформи. Важливо усвідомити значення незалежності для розвитку українського суспільства та відродження національної культури. Необхідно також дослідити культуру 1990-х років, яка формувалася в умовах трансформаційних процесів пострадянського простору. Особливу увагу слід приділити змісту понять постколоніальна, посттоталітарна, постмодерна культура та їх проявам у мистецтві, літературі й інших сферах.

Слід розглянути російсько-українську гібридну війну та сучасний збройний конфлікт. Важливо дослідити, як цей конфлікт впливає на суспільні настрої, культурну ідентичність та українське мистецтво. Окремо важливо розглянути, як сучасні технології,

світові культурні тенденції та глобальні процеси впливають на українське суспільство та зумовлюють нові виклики для збереження автентичності. Необхідно також проаналізувати перехід української культури від індустріального до інформаційного суспільства, сучасні архітектурні та урбаністичні тенденції, що формують новий облік міст, зокрема з використанням «smart»-технологій. Особливу увагу слід приділити сучасній українській літературі, її періодизації, жанровому різноманіттю, а також розвитку постмодернізму та його проявам у літературі, театрі й мистецтві. Також варто дослідити український арт-простір, зокрема новітні мистецькі напрями, що інтегрують технології: віртуалізацію, кіберпростір, доповнену реальність. Важливим компонентом семінару є аналіз розвитку сучасного українського кінематографу, його основних тем, проблематики та значення для збереження національної ідентичності. Для кращого засвоєння теми необхідно звернути увагу на вплив культурних, соціальних та технологічних змін на національну самосвідомість українців, а також на формування в Україні нових культурних і мистецьких явищ, що відповідають викликам часу.

Теми доповідей та повідомлень:

1. Утворення політичних партій і рухів в Україні.
2. Державна символіка України: історія та сучасність.
3. Політика незалежної України стосовно національних меншин.
4. Президентські та парламентські вибори (1991–2019 рр.): основні тенденції.
5. Релігійне життя в сучасній Україні.
6. Збройна агресія Росії проти України.
7. Хай-тек, бруталізм, мінімалізм в українській архітектурі.
8. Нові для української літератури жанри: містика й жахи (Є. Кононенко, О. Ульяненко), детектив (В. Лапікура, А. Кокотюха), дистопія (В. Кожелянко, Ю. Щербак), травелог (М. Кідрук), кібер-роман, технотрилер (М. Кідрук), роман-антиутопія (Я. Мельник, Т. Антипович).
9. Книжкові фестивалі та їх значення: «Книжковий Арсенал» у Києві, BookForum у Львові, MeridianCzernowitz в Чернівцях, BookSpace у Дніпрі, «Книжкова Толока» у Запоріжжі та ін.
10. Пишучи нову історію: тексти про історичні події, що відбуваються (Соня Кошкіна «Майдан. Нерозказана Історія», Леонід Фінберг «Майдан. Свідчення. Київ. 2013-2014» та інші; Катерина Зарембо «Схід українського сонця. Історії Донеччини та Луганщини початку ХХІ століття», Дорошко М., Балюк В. «Гібридна війна Росії проти України після Революції гідності (українсько-польське дослідження)» та ін.
11. Сучасний український театр: нова мова та різноманітність форм.
12. Гіпертекст глобальної Інтернет-мережі. Українська Вікіпедія як її приклад.

Проблемні питання:

1. Що таке громадянське суспільство? Чи можна стверджувати, що воно завершило формуватися в Україні?
2. У чому полягали причини занепаду української економіки у 1990-ті рр.?
3. Помаранчева революція та революція Гідності: що спільного і відмінного?
4. Охарактеризуйте причини, основні тенденції та наслідки декомунізації.
5. Що означає термін «деколонізація»?
6. Якими є перспективи інтеграції України до Європейського союзу?
7. Які Ви бачите перспективи проведення реформ в Україні?
8. Які політичні та історичні події дали можливість відліку «сучасної української літератури»?
9. Оксана Забужко позначає літературу 2014–2022 як «покоління війни». Які твори презентують тему війни та українське суспільство під час війни? Які книги про війну, написані самими військовими ви знаєте?

10. Чому глобалізація стала суттєвим викликом для країн всього світу та української ідентичності зокрема? Як Україна «боронить» свою унікальність?
11. Чому розвиток штучного інтелекту вимагає нових відповідей на питання «що таке людина»?
12. Чи дійсно посмодернізм розмив кордони між мистецтвом та глядачем? (на прикладі перфомансів М. Абрамович).
13. Яку загрозу масовість і кітч несуть сучасним культурі і мистецтву? Як трансформуються межі та критерії мистецтва?

1.4. Самостійна робота студентів

Тема 1. Становлення українського етносу та початки державності в українських землях

1. Складіть таблицю порівняння кочового й осілого способу життя. У таблиці вкажіть особливості житла, занять, релігійних уявлень, соціальної організації. Проаналізуйте, як кожен із цих аспектів сприяв розвитку цивілізацій.
2. Дайте характеристику стоянкам первісних людей на терені сучасної України (Свідерська, Мізинська, Трипільська культури).
3. Проаналізуйте основні знахідки та дослідження скіфських курганів в Україні.

Тема 2. Формування державності в українських землях. Давньоруська держава (IX–XIII ст.)

1. Складіть таблицю, в якій буде представлено основні етапи розвитку Давньоруської держави, починаючи з утворення (IX ст.) до періоду політичної роздрібненості (XII–XIII ст.). Для кожного етапу зазначте: рік/період, ключові події, правителів, політичні та соціальні зміни.
2. Дослідіть вплив Візантії на духовну, культурну та правову спадщину Давньоруської держави. Розгляньте, як християнізація вплинула на розвиток суспільства, архітектури та мистецтва в Україні.

Тема 3. Українські землі під владою Литви та Польщі (XIV–XVI ст.)

1. Порівняйте політику великих князів Литви та Польщі щодо українських земель. Які основні відмінності в підходах до управління та інтеграції населення?
2. Складіть таблицю, де для кожного етапу (Кревська унія, Городельська унія, Люблінська унія) буде вказано: а) рік події; б) її основні положення; в) вплив на становище українських земель (наприклад, зміни в управлінні, обмеження прав місцевої знаті); г) реакцію місцевого населення на кожен з етапів.
3. Проаналізуйте вплив європейського Ренесансу на розвиток української культури в XIV–XVI ст. (освіта, наука, полемічна література, розвиток друкарства).

Тема 4. Українська козацька держава (середина XVII – кінець XVIII ст.)

1. Складіть таблицю основних подій формування козацької держави під проводом Б. Хмельницького, включаючи ключові дати, події та їх значення.
2. У вигляді схеми проілюструйте основні етапи політичної роздрібненості (Руїни) в українській історії після загибелі Б. Хмельницького.
3. Опишіть політику І. Мазепи та П. Орлика. Як їхні концепції державності відрізняються та в чому схожі?

Тема 5. Національно-державницька думка в період перебування українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій (XIX ст.)

1. Проаналізуйте роль української інтелігенції в національно-культурному відродженні в XIX столітті. Які особистості та організації відігравали ключову роль?

Тема 6. Відновлення державності українського народу (1917–1921 рр.)

1. Виберіть один з універсалів УНР і напишіть його аналіз (300–400 слів), підкреслюючи його значення для українського державотворення.
2. Проаналізуйте Акт злуки УНР та ЗУНР, його умови та наслідки для українського державництва.

Тема 7. Політичні режими в українських землях (1921–1939 рр.)

1. Проаналізуйте відмінності між комуністичними і національно-державницькими проектами в Україні в 1920–1930-х роках.
2. Напишіть есе про вплив Голодомору 1932–1933 років на українське суспільство та культуру.

Тема 8. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.)

1. Опишіть передумови укладення пакту Молотова–Ріббентропа та його наслідки для українських земель.
2. Опишіть рухи опору в Україні під час окупації, в період Другої світової війни, їх ідейні орієнтири та методи боротьби. З'ясуйте їх внесок в розвиток національної самосвідомості.

Тема 9. Особливості політичного та культурного розвитку УРСР (1945–1991 рр.)

1. Розкрийте характерні риси дисидентського руху як політичної форми опору офіційній владі в Україні, його прояви в українській літературі.
2. Проведіть порівняльний аналіз періодів хрущовської «відлиги» та перебудови (1985–1991 рр.). Виконайте порівняння за такими критеріями: політичні зміни та реформи, рівень лібералізації суспільного життя, вплив на українську культуру та зростання національної свідомості.

Тема 10. Україна – незалежна держава (1991 р. – до сьогодні)

1. Заповніть таблицю з ключовими етапами розбудови незалежної Української держави:

Етап	Політичні події	Правові та соціальні зміни
1991–1996 рр.	Проголошення незалежності, прийняття Конституції 1996 р.	Становлення демократичної правової держави
1997–2009 рр.		
2010–2013 рр.		
2014 р. – до сьогодні		

2. Ознайомтесь із текстом Конституції України 1996 р. Визначте та проаналізуйте такі положення:

- розподіл влади (законодавча, виконавча, судова);
- основні права та свободи громадян;
- принципи національного суверенітету.

Опишіть, як кожне з цих положень сприяє розвитку демократичної держави.

3. Оберіть одну з галузей української культури (література, музика, театр, кінематограф). Дослідіть основні досягнення цієї галузі за роки незалежності. Зазначте важливі події, здобутки та внесок українських митців у світову культурну спадщину.

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачаються у формі рефератів-оглядів. Завдання обирається студентом на початку семестру і виконується за усталеними вимогами.

1.5.1. Основні вимоги до написання рефератів-оглядів

При виконанні індивідуального завдання необхідно взяти до уваги, що реферат (лат. *refero* – доношу, повідомляю, переказую) – це короткий переказ змісту наукової роботи, книги або вчення, оформлене у вигляді письмової публічної доповіді; доповідь на задану тему, зроблена на основі критичного огляду відповідних джерел інформації (наукових праць, літератури по темі).

Зі свого боку, реферат-огляд складається на основі декількох джерел і зіставляє різні точки зору з досліджуваного питання.

Реферат-огляд, незалежно від теми, містить визначені реквізити: титульна сторінка встановленого зразка, вступ, розділи, висновки, список використаних джерел і додатки (у разі необхідності).

Обов'язково в тексті повинні бути посилання на джерела, що були використані при написанні реферату. Посилання подаються у квадратних дужках з вказівкою номера джерела, за яким воно внесене у список використаних джерел, та сторінки (якщо подається точна цитата або числові дані), наприклад [3, с. 8].

Технічні вимоги: текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 14 кеглем через 1,5 інтервали. Поля: верхнє – 2,0 см, нижнє – 2,0 см, лівє – 3,0 см, правє – 1,0 см. Загальний обсяг реферату-огляду – до 15 сторінок формату А4.

1.5.2. Теми рефератів-оглядів

1. Український етногенез.
2. Мистецтво в структурі національної культури.
3. Первісні культури (Богині-матері, предків, вождів).
4. Трипільська культура та її вплив на побут і мистецтво східних слов'ян.
5. Києво-Руська держава і Візантія: історія взаємовідносин.
6. Державотворча діяльність Володимира Великого і Ярослава Мудрого.
7. Державотворча діяльність Володимира Мономаха.
8. Галицько-Волинське князівство як продовжувач державної традиції Києво-Руської держави.
9. Давньоруське літописання: світова історія та сенс людського життя.
10. Монументальний живопис Києво-Руської держави.
11. Давньоруська сакральна архітектура.
12. Політичний та соціально-економічний розвиток українських земель в складі Литовського князівства та Речі Посполитої.
13. Поширення та значення книгодрукування в Україні в XVI – XVII ст.
14. Виникнення українського козацтва.
15. Запорозька Січ та ісламський світ.
16. Гетьман Петро Сагайдачний.
17. Козацька тематика в культурі XV–XVI ст.
18. Шкільна драма в українській ренесансній культурі.
19. Просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії.
20. Гетьман Богдан Хмельницький – фундатор української козацької держави.
21. Гетьман Іван Мазепа.
22. Іван Сірко - кошовий отаман Війська Запорозького Низового.
23. Кирило Розумовський – останній гетьман України у XVIII ст.
24. Ліквідація Запорозької Січі та подальша доля українського козацтва.
25. Гайдамацький рух на Правобережній Україні у XVIII ст.
26. Українська архітектура XVIII ст.
27. Харків у другій половині XVII–XIX ст.
28. Побут жителів Слобідської України.
29. Роль освітніх закладів в українській культурі XIX ст.

30. Алчевські – родина діячів української культури.
31. «Театр корифеїв» XIX століття.
32. Пейзажі Слобожанщини Сергія Васильківського.
33. Західноукраїнські землі в складі Австро-Угорщини в XIX ст. – на початку XX ст.
34. Формування західної та східної української діаспори наприкінці XIX – на початку XX ст.
35. Український авангард: основні представники та напрямки.
36. Учення Дмитра Чижевського про філософію як форму самосвідомості культури.
37. Утворення і діяльність Української Центральної Ради.
38. Українська Держава Павла Скоропадського.
39. Утворення СРСР. Тоталітарний режим та його наслідки для України.
40. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні.
41. Трагедія «Розстріляного Відродження».
42. Український національно-визвольний рух в роки Другої світової війни та повоєнні роки.
43. Дисидентський рух в Україні.
44. Поетична хвиля українського кіно (Сергій Параджанов, Юрій Ільєнко, Леонід Осика, Іван Миколайчук).
45. Письменники-шестидесятники та гуманістичні пошуки в їхній творчості.
46. Майстрині українського народного мистецтва Марія Приймаченко та Катерина Білокур.
47. Чорнобильська катастрофа та її наслідки.
48. Проголошення Акту незалежності України 24 серпня 1991 року.
49. Конституція України 1996 року.
50. Помаранчева революція 2004–2005 рр.
51. Революція Гідності 2013–2014 рр. і збройна боротьба українського народу проти російської агресії.
52. Українська пісня: від народних джерел до сучасних новаторських пошуків.
53. «Україна фестивальна»: міжнародні фестивалі та конкурси як форма культурного обміну.
54. Художні прийоми постмодерністського мистецтва.
55. Урбанізація як феномен культури. Філософія міста.
56. Зміни у способі життя та життєвих цінностях у XXI ст.
57. Об'єкти світової спадщини ЮНЕСКО в Україні.
58. Релігія в сучасній Україні. Законодавство України про свободу совісті та релігійні організації.
59. Українська академія наук: історія створення та сьогодення.
60. Внесок українства у світову культуру.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного екзамену.

Питання для підсумкового контролю:

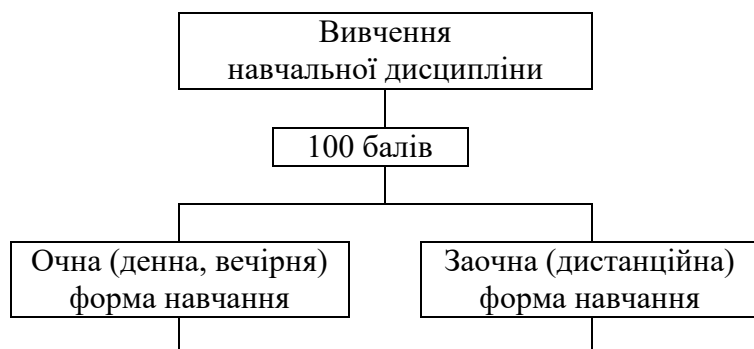
1. Найдавніше історичне минуле України: суспільна організація та господарство за часів палеоліту – неоліту.
2. Перехід до відтворюючого господарства, зародження цивілізації. Трипільська культура.
3. Культури залізного віку на території України: киммерійці, скіфи, сармати.
4. Античні міста-держави Причорномор'я.
5. Слов'янські племена на теренах України.

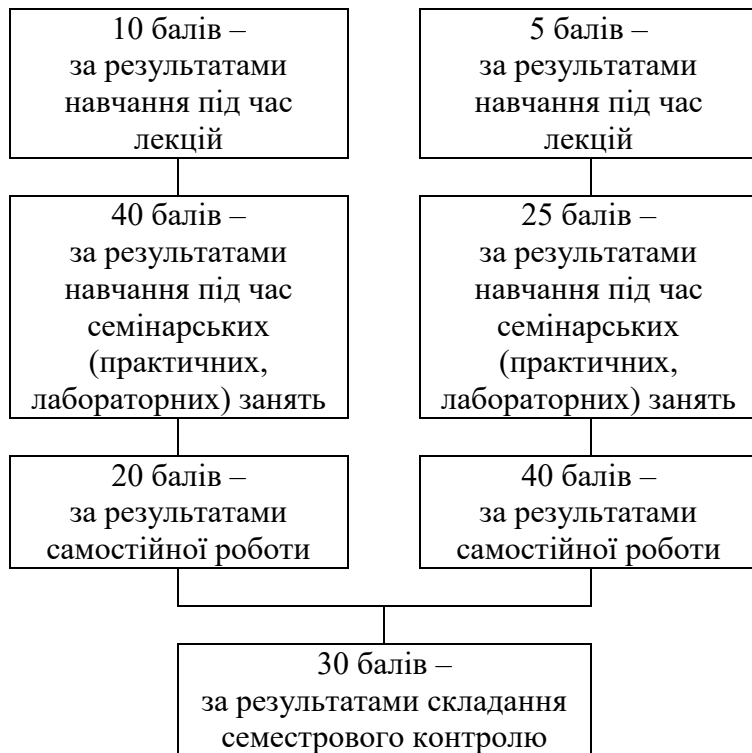
6. Походження назв «Русь» і «Україна».
7. Передумови виникнення давньоруської держави «Київська Русь».
8. Стародавній Київ.
9. Державний устрій та соціальний розвиток Київської Русі.
10. Українські князівства за феодальної роздробленості.
11. Галицько-Волинська держава – спадкоємиця Київської Русі.
12. Запровадження християнства.
13. Культура Київської Русі.
14. Українські землі всередині XIII – на початку XIV ст. Монгольсько-татарська навала та її наслідки.
15. Історичне значення Київської Русі.
16. Походження національно-державної символіки України.
17. Статус українських земель та їх визначальний вплив на формування Литовсько-Руської держави.
18. Литовсько-Руська держава: устрій, мова, культура.
19. Захоплення українських земель Річчю Посполитою.
20. Виникнення українського козацтва.
21. Міста та Магдебурзьке право в Україні.
22. Запорозька Січ в історії української державності.
23. Боротьба українського народу проти політичного, економічного та культурного гніту у другій половині XV – першій половині XVII ст.
24. Вплив Реформації на розвиток української культури XVI – першій половині XVII ст.
25. Б. Хмельницький – фундатор української козацької держави.
26. Українсько-російська угода 1654 року.
27. Українська козацька держава після смерті Б. Хмельницького. «Руїна».
28. Гетьман І. Мазепа. «Мазепинське бароко».
29. П. Орлик та його Конституція.
30. Наступ Російської імперії на автономні права України за часів Петра І.
31. Ліквідація Гетьманщини Катериною ІІ.
32. Література козацької доби. «Козацькі» літописи.
33. Розвиток освіти і науки козацької доби.
34. Архітектура, мистецтво і музика епохи «бароко» в Україні.
35. Українські землі під владою Австро-Угорської імперії (кінець XVII – перша половина XIX ст.).
36. Українські землі під владою Російської імперії (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).
37. Становлення ідеї української державності наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст.
38. Кирило-Мефодіївське товариство: програмні документи та діяльність.
39. Т. Г. Шевченко та духовне відродження України.
40. Суспільно-політичний та національний рух на західноукраїнських землях. «Руська трійця».
41. Розвиток капіталістичних відносин в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.
42. Національне відродження в західноукраїнських землях у другій половині XIX ст.
43. Посилення національного гніту в Україні в другій половині XIX ст.
44. Утворення політичних партій в Україні (кінець XIX – початок XX ст.).
45. Україна після поразки революції 1905–1907 рр.
46. Україна в роки Першої світової війни.
47. Створення Української Центральної Ради.

48. Проголошення УНР.
49. Діяльність Центральної Ради в справі державного будівництва.
50. Гетьман Павло Скоропадський.
51. Відновлення УНР. Директорія
52. Акт злуки УНР та ЗУНР, його історичне значення.
53. Значення української революції 1917–1921 рр. Причини її поразки.
55. Запровадження радянської влади в Україні.
56. Культура України періоду Національної революції.
57. Соціально-економічне і політичне становище України у 20-х роках в період НЕПу.
58. Національна політика в Україні у 20-х роках. Українізація.
59. Індустріалізація в Україні: позитивні та негативні наслідки.
60. Примусова колективізація. Голодомор 1932–1933 рр.
61. Культура 20–30-х років ХХ ст. «Розстріляне відродження».
62. Друга світова війна і Україна: міжнародний аспект.
63. Окупація України німецько-фашистськими загарбниками.
64. Соціально-економічне і політичне становище західноукраїнських земель у 20–30-х роках ХХ ст.
65. Рух Опору на тимчасово окупований фашистами території.
66. Внесок українського народу у перемогу над фашизмом.
67. Україна на міжнародній арені після Другої світової війни. Участь у створенні ООН та інших міжнародних організацій.
68. Суспільно-політичне життя в Україні у 40–50-х роках.
69. Економічний розвиток і суспільно-політичне становище західних областей України у другій половині 40-х – першій половині 50-х років ХХ ст. Депортація населення. Сталінські репресії.
70. Спроби демократизації суспільного життя у другій половині 50-х – першій половині 60-х років, їх суперечливий характер.
71. Дисидентський рух. Шістдесятники.
72. Культура України у другій половині 60–80-х років.
73. Криза адміністративно-командної системи. Пошуки виходу з кризи.
74. Початок національного відродження України. Декларація про державний суверенітет.
75. Проголошення незалежності України.
76. Основні проблеми сучасного державотворчого процесу в Україні.
77. Міжнародна діяльність України на сучасному етапі.
78. Культурне життя України на сучасному етапі.

2. Схема нарахування балів

3.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

3.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 10 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

Таблиця 1

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій									
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Денна	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

2.3. З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 11 семінарських занять за денною формою навчання.

За результатами семінарських занять кожному студенту до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань студентів наведені у п.4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань наведено в таблиці:

№ з/п	10 тем	Номер теми										Усього балів	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	12

2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	8	8
	Усього балів	20	

3. Рекомендовані джерела

Тема 1

1. Залізняк Л.Л. Від склавинів до української нації. Київ: Бібліотека українця, 2004. 256 с.
2. Моця О.П. Українці: народ і його земля: етапи становлення. Київ: Стародавній Світ, 2011. 638 с.
3. Мірошниченко М.І. Державність і право України: генезис у європейському контексті. Київ: Атіка, 2006. 544 с.
4. Крисаченко В. Українська державність княжих часів: сутнісні виміри. *Українознавство*. 2012. № 3. С. 114–120.
5. Шлях з первісності у цивілізацію. Українські шати середньовіччя / НАН України. Інститут історії України. Київ: Академперіодика, 2023. 658 с.
6. Залізняк Л.Л. Походження українського народу. Київ: ПБП «Фотовідеосервіс», 1996. 80 с.

Тема 2

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. Київ: «Академія», 2021. 640 с.
2. Петровський М.Н. Історія України в документах і матеріалах. Київська Русь і феодальні князівства XII–XIII століть. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 310 с.
3. Борисова О.В. Історія української державності: у 2 т. Т. 1: Давні часи. Середньовіччя. Нова доба. Київ: Кондор, 2018. 344 с.
4. Бандурка О.М. Історія державності України. Харків: Одиссей, 2004. 608 с.
5. Історія України та її державності. Курс лекцій: навчальний посібник / ред. Л.Є. Дещинський. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. 474 с.
6. Чорна С. Галицько-Волинське князівство – продовжувач держави «Руської землі». *Голос України*. 2021. № 108.

Тема 3

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. Київ: Академія, 2021. 640 с.
2. Борисова О.В. Історія української державності: у 2 т. Т. 1: Давні часи. Середньовіччя. Нова доба. Київ: Кондор, 2018. 344 с.
3. Шевчук В. Козацька держава: етюди до історії українського державотворення. Київ: Абрис, 1995. 392 с.
4. Крисаченко В. Українська державність княжих часів: сутнісні виміри. *Українознавство*. 2012. № 3. С. 114–120.
5. Залізняк Л.Л. Від склавинів до української нації. Київ: Бібліотека українця, 2004. 256 с.
6. Луньов Г.О. Земля, козацтво і державність України. Київ: НАІРІ, 2009. 215 с.

Тема 4

1. Шевчук В. Козацька держава: етюди до історії українського державотворення. Київ: Абрис, 1995. 392 с.

2. Борисова О.В. Історія української державності: у 2 т. Т. 1: Давні часи. Середньовіччя. Нова доба. Київ: Кондор, 2018. 344 с.
3. Стеньгач Н.О. Роль права в суспільно-політичному житті Української козацької держави (друга половина XVII–XVIII ст.). *Університетські наукові записки*. 2019. С. 21–32.
4. Конституція Пилипа Орлика. Київ: Альфа Реклама, 2019. 145 с.
5. Смолій В., Степанков В. Ідея протекторства в геополітичній доктрині Богдана Хмельницького та переяславський проект 1654 року. Київ: Інститут історії України, 2023. 144 с.
6. Корогод Г.І. Перша Конституція України. Пилип Орлик і його діяльність в еміграції. Суми : Університетська книга, 2008. 123 с.

Тема 5

1. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2022. 408 с.
2. Верстюк В. Союз Пилсудського – Петлюри в історії боротьби за українську державність. *Український історичний журнал*. 2020. № 2. С. 4–21.
3. Борисова О.В. Історія української державності: у 2 т. Т. 2: 1917–2017 рр. Київ: Кондор, 2018. 463 с.
4. Дорошко М. Історія України: знакові події та особистості. Київ: ОСНОВА-ПРИНТ ПЛЮС, 2021. 472 с.
5. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2022. 408 с.
6. Стеньгач Н.О. Розробка національної ідеї на рубежі XIX–XX ст.. *Університетські наукові записки*. Хмельницький, 2017. № 63.

Тема 6

1. Борисова О.В. Історія української державності: у 2 т. Т. 2: 1917–2017 рр. Київ: Кондор, 2018. 463 с.
2. Сергійчук В. Неусвідомлення України. Ставлення світу до Української державності. Київ: ПП Сергійчук, 2012. 872 с.
3. Ковальов А. Як гартувалася державність: нариси до історії Української революції і Перших Визвольних змагань. Київ: Вид-во Марка Мельника, 2020. 592 с.
4. Верстюк В. Союз Пилсудського – Петлюри в історії боротьби за українську державність. *Український історичний журнал*. 2020. № 2. С. 4.
5. Декларація про державний суверенітет України. Житомир: Рута, 2010. 868 с.
6. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / гол. ред. В.М. Литвин. Київ: Ніка-Центр, 2008. 988 с.

Тема 7

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. Київ: Академія, 2021. 640 с.
2. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / гол. ред. В.М. Литвин. Київ: Ніка-Центр, 2008. 988 с.
3. Верстюк В. Союз Пилсудського – Петлюри в історії боротьби за українську державність. *Український історичний журнал*. 2020. № 2. С. 4.
4. В'ятрович В. (Не)історичні миті. Нариси про минулі сто років. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. 176 с.
5. Смолій В., Степанков В. Ідея протекторства в геополітичній доктрині Богдана Хмельницького. Київ: Інститут історії України, 2023. 144 с.
6. Офіцинський Р.А. Історія УПА. Харків: Орбіта, 2021. 127 с.

Тема 8

1. Головка В. Вторгнення. 2022. Широкомасштабна агресія Росії проти України. Київ: Інститут історії України, 2023. 602 с.
2. Брехуненко В. Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле. Київ: Вид. ПП Н. А. Брехуненко, 2017. 280 с.
3. Історія української державності та культури. Словник основних понять: навч.-метод. посібник. Київ: НАУ, 2021. 56 с.
4. Винницький М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції Гідності. Львів: Вид-во Старого Лева, 2021. 560 с.
5. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ : Портал, 2022. 408 с.

Тема 9

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. Київ: Академія, 2021. 640 с.
2. Декларація про державний суверенітет України. Історія прийняття, документи, свідчення. Житомир: Рута, 2010. 868 с.
3. Гайдуцький П.І. НеЗабуті реформи в Україні, 1991–2017. Київ: ТОВ «ДКС-центр», 2017. 852 с.
4. Верменич Я.В. Українсько-російське пограниччя у просторі конфлікту ідентичностей в історії та сучасності. Київ: Інститут історії України, 2024. 331 с.
5. Горобець В. Україна та імперія в ранньомодерну добу: чи була Козацька держава failedstate? Київ: НАН України, 2023. 116 с.
6. Святоцький О. Поняття, ознаки, атрибути та символи державності. *Право України*. 2021. № 9. С. 22–25.

Тема 10

1. Гайдуцький П.І. НеЗабуті реформи в Україні, 1991–2017. Київ: ТОВ «ДКС-центр», 2017. 852 с.
2. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2022. 408 с.
3. Україна: хроніка XXI століття. Роки 2001–2011. Київ: Інститут історії України, 2021. 728 с.
4. Винницький М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції Гідності. Львів: Вид-во Старого Лева, 2021.
5. В'ятрович В. (Не)історичні миті. Нариси про минулі сто років. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2018. 176 с.
6. Святоцький О. Витоки, етапи становлення та розвиток української державності. *Право України*. 2020. № 1. С. 17–40.

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Освітні ресурси та підручники: <http://textbooks.net.ua/content/view/4301/35/>
2. Інститут історії України НАНУ: <http://history.org.ua/uk>
3. Національна історична бібліотека України: <https://nibu.kyiv.ua/>
4. Електронна бібліотека «History»: <https://uahistory.co/book/>
5. Ізборник : <http://litopys.org.ua/>